

РЕЦЕНЗІЯ

доктора психологічних наук, професора, професора кафедри психології та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету Фурман Оксани Євстахіївни на дисертацію Кульчицького Володимира Руслановича «Психологічні особливості становлення християнської моральності студентської молоді», поданої до захисту в разову спеціалізовано вчену раду ДФ 58.082.148 Західноукраїнського національного університету на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність теми дисертації. Сучасний розвиток психологічної науки дедалі переконливіше засвідчує необхідність інтеграції досліджень духовно-ціннісної сфери особистості із сучасними концепціями її психологічного розвитку, оскільки в умовах глибоких суспільних трансформацій, переоцінки моральних орієнтирів, посилення соціальної невизначеності та тривалих воєнних викликів особливої ваги набуває проблема становлення особистості, здатної до відповідального морального вибору, гуманістичної взаємодії та усвідомленого прийняття духовних цінностей. Отже, вивчення психологічних механізмів становлення християнської моральності студентської молоді є своєчасним, соціально значущим і науково виправданим.

На сучасному етапі спостерігається стійке зростання інтересу до проблем духовності, моральної самосвідомості, релігійної ідентичності та ціннісно-сміслової регуляції поведінки особистості, тому аналіз сучасної наукової літератури констатує, що більшість досліджень присвячено окремим аспектам морального розвитку, тоді як проблема психологічної природи саме християнської моральності, її внутрішньої структури, чинників формування та психологічних механізмів становлення залишається недостатньо концептуалізованою. Тому, дисертація В. Р. Кульчицького заповнює помітну наукову прогалину, пропонуючи комплексне вивчення досліджуваного феномена.

Особливу цінність дослідженню надає прагнення автора поєднати класичні психологічні підходи до морального розвитку особистості із сучасними уявленнями про релігійну ідентичність, моральну рефлексію, емпатію та

моральну саморегуляцію як взаємопов'язані психологічні чинники формування християнської моральності. Звідси, це уможливлює деталізування духовно-моральної сфери особистості, а у підсумку – виокремити перспективи для подальших міждисциплінарних досліджень.

Важливим аргументом на користь актуальності роботи є її чітка практична орієнтація, оскільки запропонована програма психологічного розвитку християнської моральності студентської молоді, авторська психодіагностична методика та структурно-функціональна модель досліджуваного феномена суттєво підсилюють прикладний потенціал дисертації. Крім того, в умовах реформування вищої освіти, коли актуальним є розвиток особистісної зрілості, соціальної відповідальності та психологічної культури майбутніх фахівців результати дослідження можуть ефективно інтегруватися у діяльність психологічних служб закладів вищої освіти, систему професійної підготовки психологів та практику психолого-педагогічного супроводу студентської молоді.

Таким чином, кваліфікаційна робота В. Р. Кульчицького є актуальним, науково своєчасним і суспільно затребуваним психологічним дослідженням, яке відповідає сучасним тенденціям розвитку психології особистості, психології моральності, психології духовності та психології релігії. Обрана тема характеризується належним рівнем наукової новизни, має вагоме теоретичне і прикладне значення та повною мірою відповідає актуальним запитам сучасної психологічної науки і практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, представлені у дисертації В. Р. Кульчицького, характеризуються високим ступенем теоретичної обґрунтованості, внутрішньою логічною послідовністю та концептуальною завершеністю. Структура дисертації побудована відповідно до класичної логіки наукового пізнання, а саме від системного аналізу стану розробленості проблеми та уточнення понятійно-категорійного апарату, а у підсумку – розроблення авторської концепції,

перевірки її ефективності та практичної апробації. Така послідовність забезпечує належну аргументованість кожного із сформульованих висновків та створює цілісний науковий простір дослідження.

Безперечною перевагою роботи є те, що автор не обмежується описом існуючих психологічних підходів до проблеми морального розвитку особистості, а здійснює їх критичне осмислення, визначає евристичний потенціал кожного з них та інтегрує їх у власну дослідницьку модель. Тому авторська концепція базується на результатах самостійного наукового пошуку, спрямованого на комплексне пояснення психологічної природи християнської моральності студентської молоді.

Заслугує позитивного схвалення методологічна виваженість емпіричного дослідження, де сформовано репрезентативну вибірку, обґрунтовано добір психодіагностичного інструментарію, логічно поєднано авторську методику з валідними психологічними методиками дослідження релігійної ідентичності, моральної рефлексії, емпатії, ціннісних орієнтацій та моральної саморегуляції.

Крім того, використання сучасного статистичного апарату уможливило перевірку висунутих гіпотез на основі кореляційного аналізу, t-критерію Стюдента, а також структурного моделювання (SEM), що підтвердило статистично значущі взаємозв'язки між досліджуваними показниками, у тому числі дало змогу з'ясувати системну організацію та психологічні механізми взаємодії. У результаті емпіричні дані набувають не лише описового, а й пояснювального значення, що істотно підсилює доказову базу дослідження.

Важливо відзначити, що висновки дисертації не мають декларативного характеру, адже знаходять підтвердження у результатах теоретичного аналізу та емпіричного дослідження, а практичні рекомендації органічно впливають із установлених психологічних закономірностей.

Отже, наукові положення, висновки та практичні рекомендації дисертації В. Р. Кульчицького є достатньо обґрунтованими, логічно взаємопов'язаними та

підтвердженими результатами проведеного теоретичного й емпіричного дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів.

Аналіз змісту дисертації уможлиблює констатувати, що авторові вдалося не лише уточнити окремі положення сучасної психології моральності, а й запропонувати цілісне бачення психологічної природи християнської моральності студентської молоді як складного інтегративного особистісного утворення.

Крім того, запропонована здобувачем структурно-функціональна модель становлення християнської моральності студентської молоді, що інтегрує когнітивний, емоційно-ціннісний, мотиваційний, поведінковий та рефлексивний компоненти в єдину психологічну систему, виокремлює можливості сучасного психологічного аналізу духовно-моральної сфери особистості. Розроблення авторської психодіагностичної методики оцінювання рівня сформованості християнської моральності забезпечує вивчення духовно-морального феномену за допомогою психологічних, а не лише богословських чи педагогічних критеріїв.

Безумовною перевагою роботи є прагнення автора виявити не тільки психологічні характеристики досліджуваного явища, а й механізми його становлення, зокрема через з'ясування взаємозв'язків між релігійною ідентичністю, моральною рефлексією, емпатією, моральною саморегуляцією та рівнем сформованості християнської моральності. Водночас запропонована авторська програма психологічного розвитку християнської моральності студентської молоді є логічним продовженням концептуальних положень дисертації та демонструє послідовність наукового мислення здобувача.

Загалом аналіз змісту дисертації дає змогу висновувати, що її наукова новизна полягає не лише у формулюванні окремих нових положень, а, передусім, у створенні цілісної психологічної концепції становлення християнської моральності студентської молоді, котра поєднує сучасні теоретичні підходи,

результати емпіричного дослідження та практичні технології психологічного супроводу.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Аналіз змісту дисертації В.Р. Кульчицького підтверджує її концептуальну цілісність, внутрішню логічну завершеність та високий рівень наукової культури виконання. Побудова дослідження відповідає сучасним вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а послідовність викладу матеріалу забезпечує цілісне сприйняття авторської наукової концепції.

Структура дисертації характеризується продуманістю та логічною впорядкованістю, де кожний розділ виконує самостійну наукову функцію і водночас органічно пов'язаний із загальною логікою дослідження. Крім того, дисертація не справляє враження механічного поєднання окремих тематичних блоків, оскільки зміст кожного наступного розділу логічно впливає з попереднього, а результати емпіричного дослідження органічно інтегруються в загальну систему авторських наукових положень, що уможливлює забезпечити внутрішню змістову єдність, яка є однією з визначальних ознак якісного дослідження.

Таблиці, рисунки, схеми та статистичні матеріали не перевантажують виклад, а виконують пояснювальну функцію, забезпечуючи наочність отриманих результатів та полегшуючи їх наукову інтерпретацію.

Текст дисертації відзначається послідовністю, логічністю та академічною зрілістю. Автор переконливо аргументує власні положення, коректно використовує психологічну термінологію, дотримується вимог наукової етики та академічної доброчесності. Водночас складні психологічні явища пояснюються доступно й системно, що підтверджує достатній рівень методологічної підготовки здобувача.

У цілому зміст дисертації відповідає поставленій меті та визначеним завданням дослідження. Отримані результати є взаємопов'язаними, логічно узагальненими у висновках та достатньою мірою підтверджують сформульовані

автором наукові положення. За своєю структурою, змістом, рівнем теоретичного осмислення проблеми, якістю емпіричної частини та практичною спрямованістю дисертаційна робота відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Практичне значення результатів дослідження та можливості їх використання.

Практична цінність дослідження В. Р. Кульчицького є одним із його важливих здобутків, адже прикладний характер роботи не обмежується формальним переліком можливих напрямів використання отриманих результатів, а ґрунтується на створенні цілісної системи психологічного супроводу процесу становлення християнської моральності студентської молоді.

Практичні результати характеризуються достатньою універсальністю, оскільки можуть бути адаптовані до діяльності центрів психологічного консультування, служб психолого-педагогічного супроводу, закладів фахової передвищої та вищої освіти, а також використані у ході професійної підготовки майбутніх психологів, педагогів, соціальних працівників та інших фахівців соціономічних професій.

Практичні рекомендації, запропоновані автором, достатньою мірою конкретизовані, спираються на результати проведеного дослідження та можуть бути безпосередньо використані у практиці психологічної роботи зі студентською молоддю.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях та апробація основних положень дисертації.

Ознайомлення з дисертацією та переліком наукових праць здобувача дає підстави констатувати, що результати дослідження В. Р. Кульчицького пройшли належну наукову апробацію та отримали достатнє висвітлення у фахових наукових виданнях і матеріалах науково-практичних конференцій.

Позитивної оцінки заслуговує той факт, що апробація результатів дослідження здійснювалася послідовно на різних етапах його виконання, що

уможливило представити проміжні результати, а також уточнити окремі положення.

Аналіз опублікованих праць констатує достатню їх відповідність змісту основним положенням дисертації. Зокрема, в наукових статтях та публікаціях апробаційного характеру знайшли відображення ключові результати теоретичного аналізу, окремі аспекти емпіричного дослідження, авторські концептуальні положення, а також практичні напрями використання одержаних результатів.

Загалом кількість, характер і зміст наукових публікацій В. Р. Кульчицького є достатніми для висвітлення основних результатів дисертаційного дослідження. Опубліковані праці відображають авторський внесок у розроблення досліджуваної проблематики, відповідають темі дисертації та забезпечують належний рівень апробації її концептуальних положень і практичних результатів.

Дискусійні положення та зауваження до кваліфікаційної роботи.

Високо оцінюючи науковий рівень кваліфікаційної роботи В. Р. Кульчицького, її теоретичну й практичну цінність, логічність побудови та переконливість отриманих результатів, вважаю за доцільне висловити окремі зауваження і міркування, що мають переважно дискусійний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження.

1. У дисертації достатньо ґрунтовно розкрито психологічну природу християнської моральності, однак окремі положення авторської концепції набули би ще більшої теоретичної визначеності за умови ширшого зіставлення запропонованої моделі із сучасними зарубіжними психологічними концепціями морального розвитку та духовності, які активно розвиваються останніми роками. Такий порівняльний аналіз дозволив би ще виразніше окреслити місце авторської концепції у сучасному міжнародному науковому дискурсі.

2. Авторська програма психологічного розвитку християнської моральності справляє цілісне й методично продумане враження. Водночас перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо доцільність

виявлення стійкості отриманих позитивних змін у більш віддаленій часовій перспективі, а у підсумку – проведення відтермінованого контрольного вимірювання дало б змогу оцінити довготривалу ефективність запропонованої психологічної програми.

3. Практичне значення роботи не викликає сумнівів, однак, можливості використання отриманих результатів, на наш погляд, виходять за межі тих сфер, які окреслено автором. Зокрема, перспективним видається подальше впровадження розробленої програми у діяльність психологічних служб закладів фахової передвищої освіти, молодіжних центрів, волонтерських організацій та інших інституцій, що працюють із молоддю.

Висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН України.

Кваліфікаційна наукова праця Кульчицького Володимира Руслановича «Психологічні особливості становлення християнської моральності студентської молоді» є самостійним, завершеним і цілісним науковим дослідженням, у якому успішно розв'язано актуальне наукове завдання, що має істотне значення для розвитку сучасної психології особистості, психології моральності та психології релігії.

Наукові результати дисертації достатньою мірою апробовані, оприлюднені у фахових наукових виданнях та матеріалах наукових конференцій, а висловлені у цьому відгуку зауваження мають виключно рекомендаційний і дискусійний характер, окреслюють перспективи подальшого розвитку досліджуваної проблематики та не впливають на загальну високу оцінку виконаної роботи.

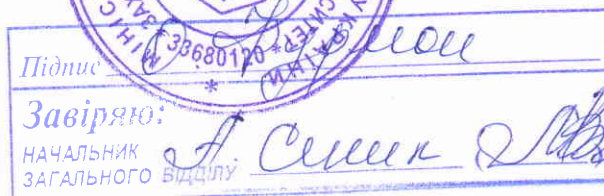
За формальними ознаками, змістом, науковим рівнем, новизною, теоретичною і практичною значущістю отриманих результатів, а також за якістю їх оприлюднення, дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341, 19.05.2023 р. № 502 та 03.05.2024 р. № 507), а її автор, Кульчицький Володимир Русланович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент:

**доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології та
соціальної роботи Західноукраїнського
національного університету**

Оксана ФУРМАН

Підпис _____

Завіряю: _____

НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ